

JINOYAT ISHLARINI KO'RISHDA ADOLAT PRINSIPINING AHAMIYATI.

Ulmasov Muhridin Bobir o'g'li

Qoraqalpog'iston qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti

Yurisprudensiya yo'nalishi 2-kurs talabasi

E-mail: ulmasovmuhridin426@gmail.com

Tel.: +998 94 000 03 13

Annotatsiya: Mazkur maqolada jinoyat ishlarini ko'rishda adolat prinsipining nazariy va amaliy ahamiyati, uning sud hokimiyati faoliyatidagi o'rni hamda fuqarolarning huquq va erkinliklarini ta'minlashdagi roli yoritilgan. Shuningdek, jinoyat protsessida qonuniylik, tenglik, aybsizlik prezumpsiyasi, taraflarning tortishuvi va sudning mustaqilligi kabi prinsiplarning adolatni qaror toptirishdagi o'zaro bog'liqligi ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Sud qarorlarining adolatli qabul qilinishi jamiyatda qonun ustuvorligini mustahkamlashi, fuqarolarning sud tizimiga bo'lgan ishonchini oshirishi hamda inson huquqlarini ishonchli himoya qilishga xizmat qilishi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: adolat prinsipi, jinoyat protsessi, sud hokimiyati, qonun ustuvorligi, aybsizlik prezumpsiyasi, inson huquqlari, sud mustaqilligi, odil sudlov, dalillar, jinoyat ishi.

Huquqiy demokratik davlat barpo etish jarayonida odil sudlovni amalga oshirish eng muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Sud tizimining asosiy maqsadi shaxsning huquq va erkinliklarini himoya qilish, qonun ustuvorligini ta'minlash hamda jamiyatda adolatni qaror toptirishdan iborat. Ayniqsa, jinoyat ishlarini ko'rishda adolat prinsipiga qat'iy amal qilinishi inson taqdiri bilan bog'liq masalalar hal etilishi sababli alohida ahamiyat kasb etadi. Har qanday noqonuniy yoki asossiz hukm nafaqat ayblanuvchining huquqlariga zarar yetkazadi, balki jamiyatning sud hokimiyatiga bo'lgan ishonchini ham susaytiradi. O'zbekiston Respublikasida sud-huquq sohasida amalga oshirilayotgan

islohotlar odil sudlovni yanada takomillashtirish, sudlarning mustaqilligini ta'minlash hamda fuqarolarning konstitutsiyaviy huquqlarini kafolatlashga qaratilgan. Shu bois jinoyat protsessida adolat prinsipining mazmun-mohiyatini chuqur o'rganish, uni amaliyotda to'liq ro'yobga chiqarish mexanizmlarini takomillashtirish dolzarb ilmiy masalalardan biri hisoblanadi.

Jinoyat protsessida adolat prinsipi odil sudlovning asosiy mezon bo'lib, barcha protsessual harakatlarning qonun talablariga muvofiq amalga oshirilishini nazarda tutadi. Ushbu prinsipning mohiyati shundan iboratki, har bir jinoyat ishi har tomonlama, to'liq va xolisona o'rganilishi, dalillar qonuniy usullar bilan to'planishi, tekshirilishi va baholanishi zarur. Sud faqat ishonchli hamda qonuniy yo'l bilan olingan dalillarga asoslanib qaror chiqarishi lozim. Bu esa begunoh shaxsning javobgarlikka tortilishining oldini olish bilan bir qatorda, haqiqiy aybdor shaxsning muqarrar ravishda javobgarlikka tortilishini ta'minlaydi. Adolat prinsipining amalda ta'minlanishi davlatning inson huquqlariga bo'lgan hurmati va huquqiy davlat tamoyillarining amaliy ifodasidir. Jinoyat ishlarini ko'rishda aybsizlik prezumpsiyasi adolat prinsipining ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi. Mazkur prinsipga ko'ra, shaxsning aybi qonunda belgilangan tartibda isbotlanmaguncha va sudning qonuniy kuchga kirgan hukmi bilan tasdiqlanmaguncha u aybsiz deb hisoblanadi. Bu qoida fuqarolarni noqonuniy ta'qibdan himoya qilish, tergov organlari hamda sudning mas'uliyatini oshirish va dalillarni puxta tekshirishga xizmat qiladi. Aybsizlik prezumpsiyasiga rioya qilinishi sud jarayonining xolisligini ta'minlaydi, shuningdek, inson sha'ni va qadr-qimmatini himoya qilishning muhim kafolatlaridan biri hisoblanadi.

Adolat prinsipining to'liq ta'minlanishida sudning mustaqilligi va xolisligi hal qiluvchi omillardan biridir. Sud faqat Konstitutsiya va qonunlarga bo'ysungan holda faoliyat yuritishi, tashqi ta'sirlardan xoli bo'lishi lozim. Sudyaga nisbatan har qanday noqonuniy bosim yoki aralashuv odil sudlov tamoyillariga zid hisoblanadi. Mustaqil sud qaror chiqarishda faqat dalillar, qonun normalari va ichki ishonchiga asoslanadi. Natijada har bir ish yuzasidan adolatli va asosli hukm chiqarish imkoniyati yuzaga keladi. Bu esa

fuqarolarning sud tizimiga bo‘lgan ishonchini mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Jinoyat protsessida taraflarning tengligi va tortishuvi prinsipi ham adolatni ta'minlashning muhim sharti sanaladi. Ayblov va himoya tomonlariga teng protsessual imkoniyatlarning yaratilishi sud muhokamasining xolis va shaffof o‘tishini ta'minlaydi. Himoyachi tomonidan keltirilgan dalillar ham ayblov dalillari bilan bir xil darajada baholanishi zarur. Sud hech bir tomonga ustunlik bermasdan, barcha dalillarni har tomonlama tekshirishi va faqat qonun talablariga muvofiq xulosa chiqarishi kerak. Aynan mana shunday yondashuv sud qarorining adolatli bo‘lishiga xizmat qiladi.

Bugungi kunda sud-huquq tizimida raqamli texnologiyalarni joriy etish ham adolat prinsipini ta'minlashning samarali vositalaridan biriga aylanmoqda. Sud majlislarini audio va video qayd etish, elektron ish yuritish, sud hujjatlarining ochiqligini ta'minlash hamda sud jarayonlarining shaffofligini oshirish fuqarolarning odil sudlovga bo‘lgan ishonchini yanada mustahkamlamoqda. Zamonaviy axborot texnologiyalari inson omili bilan bog‘liq ayrim xatolarni kamaytirish, protsessual muddatlarga rioya etish va ishlarni tezkor hamda sifatli ko‘rib chiqish imkoniyatini yaratmoqda. Natijada adolat prinsipining amaliy samaradorligi sezilarli darajada ortmoqda. Adolat prinsipining buzilishi esa og‘ir huquqiy va ijtimoiy oqibatlarni keltirib chiqaradi. Asossiz hukm chiqarilishi, noqonuniy ushlangan shaxslarning huquqlari buzilishi yoki dalillarning yetarlicha tekshirilmasligi fuqarolarning davlat organlariga bo‘lgan ishonchini pasaytiradi. Shu sababli tergov organlari, prokuratura va sudlar har bir protsessual harakatni qonun talablariga muvofiq amalga oshirishi, inson huquqlari va erkinliklarini ustuvor qadriyat sifatida e’tirof etishi zarur. Faqat shunday yondashuv orqali jinoyatchilikka qarshi kurashishda qonuniylik va adolat uyg‘unligi ta'minlanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, jinoyat ishlarini ko‘rishda adolat prinsipi odil sudlovning eng muhim konstitutsiyaviy asoslaridan biridir. Ushbu prinsip sud faoliyatining qonuniyligi,

xolisligi, mustaqilligi va shaffofligini ta'minlash bilan birga, inson huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilishga xizmat qiladi. Aybsizlik prezumpsiyasi, taraflarning tengligi, dalillarni xolis baholash va sud mustaqilligi adolat prinsipining amaliy ifodasidir. O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan sud-huquq islohotlari aynan ushbu tamoyillarni yanada mustahkamlashga qaratilgan. Kelgusida sud tizimini takomillashtirish, sudyalarning mustaqilligini kuchaytirish, zamonaviy axborot texnologiyalaridan keng foydalanish hamda protsessual kafolatlarni yanada rivojlantirish orqali jinoyat ishlarini ko'rishda adolat prinsipining samaradorligini oshirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi. – Toshkent.
3. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi. – Toshkent.
4. O'zbekiston Respublikasining **"Sudlar to'g'risida"**gi Qonuni.
5. O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining jinoyat ishlari bo'yicha odil sudlovni amalga oshirishga oid qarorlari.
6. Rustamboyev M.H. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual huquqi. – Toshkent: TDYU nashriyoti.